

9.11.2016

VVTDno-2016-549

YHDENVERTAISUUS

VALTUUTETTU

DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN
NON-DISCRIMINATION OMBUDSMAN
OVTTAVEARDÁSAŠVUOĐAÁITTARDEADDJI

Sosiaali- ja terveysministeriö

STM068:00/2015

Yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunto hallituksen esitysluonnoksesta maakuntauudistukseksi ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisuudistukseksi sekä niihin liittyviksi laeiksi

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa ja esittää lausuntonaan seuraavaa:

Uudistuksen tavoitteet

Esitysluonnoksen mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen tavoitteena on kaventaa hyvinvointi- ja terveyseroja, parantaa palvelujen yhdenvertaisuutta, saatavuutta ja vaikuttavuutta sekä pienentää palveluista aiheutuvia kustannuksia 3 miljardilla eurolla vuoteen 2029 mennessä.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoo olevan selvää, että uudistuksen kustannustavoite aiheuttaa lisähaastetta sille, että myös uudistuksen muut tavoitteet, kuten yhdenvertaisuuden parantuminen, saataisiin käytännössä toteutettua. Yhdenvertaisuuden lisääntymisen varmistamiseksi uudistuksessa tulee jatkossa kiinnittää vakavaa huomiota siihen, miten uudistus toteutuessaan huomioisi eri asiakkaat heidän moninaisine ominaisuuksineen.

Uudistuksen vaikutuksia on esitysluonnoksessa arvioitu kattavasti useastakin eri näkökulmasta katsottuna (ks. luku 4). Näyttää kuitenkin siltä, että uudistuksen tavoitteena olevaa yhdenvertaisuutta on arvioitu tässä vaiheessa melko suppeasti. Esitysluonnoksessa yhdenvertaisuusvaiku-

tuksia on käsitelty rajallisesti lähinnä kielellisten oikeuksien sekä sukupuolivaikutusten osalta, vaikka ymmärryksemme mukaan esimerkiksi Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on arvioinut muistakin näkökulmista yhdenvertaisuuden toteutumista.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu painottaa, että näin valtavan uudistuksen ollessa kyseessä, on sen jatkovalmistelussa tehtävä kattava ja perusteellinen yhdenvertaisuusvaikutusten arviointi.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu nostaa seuraavassa esille joitakin havaitsemaansa yhdenvertaisuusriskejä lausuntopyyntökyselyn mukaisessa järjestyksessä.

Maakuntalaki

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää maakunnan ja sen alueen kuntien neuvotteluvollisuutta tärkeänä (3:15 §). Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden siirtyessä maakuntien järjestämisvastuulle, voidaan nähdä riskinä että tietyt palvelut, joita nykyään hoidetaan yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollon sekä kunnan muiden toimijoiden kanssa, jäävät uudistuksen jälkeen nykyistä heikommalle sijalle. Jotta näin ei kävisi, olisi varmistettava, että maakuntien ja kuntien yhteistoiminta tulee olemaan selkeää kaikille osapuolille erityisesti silloin, kun on kysymys maakuntien ja kuntien jaetusta tai päällekkäisistä vastuista. Päällekkäisten vastuiden osalta yhdenvertaisuusvaltuutettu haluaa nostaa perusteluteksteissä mainittujen esimerkkien ohien erityisryhmien liikuntapalvelut. Nykyisellään erityisryhmien liikuntapalveluja järjestävät kunnat, erityisryhmien liikuntajärjestöt, sosiaali- ja terveydenhuollon laitokset sekä esimerkiksi koulut. Myös jatkossa on varmistettava, että vammaisten henkilöiden, pitkäaikaissairaiden ja ikääntyneiden mahdollisuudet harrastaa liikuntaa julkisissa palveluissa eivät jää ainoastaan erityispalveluiden varaan. Kuntien liikuntapalveluita on jatkossakin kehitettävä sekä puitteillaan että valikoimaltaan esteettömiksi ja saavutettaviksi.

Maakuntavaltuuston tehtävien osalta yhdenvertaisuusvaltuutettu haluaa tuoda esille huolensa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista. Maakuntalakiluonnoksen mukaan maakuntavaltuusto päättäisi palveluista ja muista suoritteista perittävien maksujen yleisistä perusteista sekä maakunnan järjestämisvastuulle kuuluvista palveluista perittävistä asiakasmaksuista (4:16.2/8 §). Kun huomioidaan uudistukselle asetettu 3 miljardin euron säästötavoite sekä linjaukset asukkaiden kokonaisverotuksen pysyttämisestä entisellään, saattaa maakunnissa esiintyä painetta asiakasmaksujen korotuksiin. On selvää, että asiakasmaksujen korotukset kohdentuisivat ankarasti vähävaraisiin sekä monia eri palveluita tarvitseviin asiakkaisiin.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää kannatettavana maakuntalakiluonnoksen 26 §:ää, jonka mukaan maakunnan vaikuttamistoimielimiksi on asetettava ainakin maakunnan nuorisovaltuusto, vanhusneuvosto ja vam-

maisneuvosto. Edelleen yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää kannatettavana, että maakuntalakiluonnoksen 6 §:ssä maakunnille annetaan alueellisia romaniasiain neuvottelukuntia sekä romanasioita koskevia tehtäviä. Valtuutettu katsoo kuitenkin, että vähemmistökielen vaikuttamistoi-mielimessä (5:27 §) olisi syytä huomioida suomen, ruotsin ja saamen kielten lisäksi myös viittomakieli viittomakielilain (359/2015) ja YK:n vammaisten henkilöiden ihmisoikeussopimuksen mukaisesti.

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislaki

Palvelujen saatavuutta ja saavutettavuutta koskevan 4 §:n 2 momentin mukaan sosiaali- ja terveystalvveluja toteutettaessa on *edistettävä* esteettömyyttä.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa, että sosiaali- ja terveystalvveluissa olisi sekä *edistettävä* että *huomioitava* esteettömyys. Säännöksen perusteluiden osalta valtuutettu ehdottaa, että siellä mainittaisiin viranomaisen ja palvelun tarjoajan velvollisuus tehdä asianmukaisia ja kulloisessakin tilanteessa tarvittavia kohtuullisia mukautuksia yhdenvertaisuuslain (1325/2014) 15 §:n edellyttämällä tavalla, jotta vammaisen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa asioida viranomaisissa sekä saada palveluita.

Palvelujen kieltä koskevan 6 §:n osalta yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa seuraavaa:

Ruotsinkielisten asiakkaiden mahdollisuuteen saada palvelua omalla äidinkielellään on uudistuksen jatkotyöstämisessä kiinnitettävä erityistä huomiota: esitysluonnoksen mukaan 18 maakunnasta kuudesta tulisi kaksikielinen maakunta eli maakunta, josta lakisääteisesti tulee saada palvelua myös ruotsiksi.

Niin ikään saamenkielisen väestön kielelliset oikeudet on pystyttävä turvaamaan erityisesti saamelaisten kotiseutualueella niin pohjoissaamen, inarinsaamen kuin koltansaamen osalta.

Edelleen on kiinnitettävä nykyistä enemmän huomiota viittomakielisten asiakkaiden oikeuteen saada sosiaali- ja terveydenhuollossa asianmukaista tulkkauspalvelua: kaikilla palvelujentarjoajilla ei ole suinkaan riittävästi tietoa tai ymmärrystä kielellisistä oikeuksista, esimerkiksi tulkkauspalveluiden hankkimisen osalta tai siitä, miten kohdataan tulkkauspalvelua käyttävä asiakas.

Asiakkaan valinnanvapautta koskevan 12 §:n mukaan maakunnan on järjestettävä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut siten, että asiakkaalla on mahdollisuus valita palvelun tuottaja siten kuin siitä erikseen säädetään. Yhdenvertaisuusvaltuutettu haluaa painottaa, ettei vammaisia henkilöitä saa jättää valinnanvapauslainsäädännön ulkopuolelle. Niin ikään on turvattava valinnanvapauden käyttäminen asianmukaisin tukimuodoin niille vammaisille henkilöille, jotka tarvitsevat tuettua päätöksentekoa.

Lisäksi todettakoon, että sosiaali- ja terveydenhuollon lähipalveluja on uudistuksen jälkeenkin pystyttävä tarjoamaan kaikille asiakasryhmille. On pidettävä huolta esimerkiksi siitä, etteivät riskit liittyen palveluiden liiallisiin keskittämisiin vammaispalveluiden tai kielivähemmistöjen osalta pääse toteutumaan. Sen varalta, että kohtuutonta keskittämistä kuitenkin esiintyisi, tulisi luoda keinoja, miten keskittämisiin voitaisiin puuttua tehokkaalla tavalla ja miten voitaisiin ratkaista keskittämisestä aiheutuvia ongelmia.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain osalta lopuksi, että pitää sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämistoimintaa maakunnassa sääntelevää 36 § tärkeänä muun muassa saamenkielisten ja ruotsinkielisten palveluiden kehittämisen osalta.

Muuta huomioitavaa

Yhdenvertaisuusvaltuutettu, joka toimii myös kansallisena ihmiskaupparaporttoijana, katsoo tarpeelliseksi kiinnittää huomiota myös ihmiskaupan uhreihin asiakasryhmänä, joka tarvitsee sekä sosiaali- että terveydenhuollon erityispalveluita. Tällä hetkellä voimassa olevan lainsäädännön mukaan (laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 17.6.2011/746) ihmiskaupan uhrien sosiaali- ja terveyspalvelut järjestetään niin sanotulla kaksijakoisella mallilla. Kunnat järjestävät palvelut uhreille, joilla on kotikunta Suomessa, kun taas ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä (Joutsenon vastaanottokeskus) järjestää palvelut heille, joilla ei ole kotikuntaa Suomessa.

Laki takaa ihmiskaupan uhreille poikkeuksellisen laajat sosiaali- ja terveyspalvelut ja käytäntö on osoittanut, että varsinkin seksuaaliseen hyväksikäytön piiriin joutuneiden ihmiskaupan uhrien sosiaali- ja terveyspalveluiden tarve on huomattavan suuri erityisesti psyykkisen terveydenhuollon, asumisen ja toimeentulon osalta. Kansallinen ihmiskaupparaporttoija katsoo, että ihmiskaupan uhrin ja heidän erityistarpeensa tulee huomioida sosiaali- ja terveydenhuollon kokonaisuudistuksessa.

Lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksessa on huolehdittava kielteisten turvapaikkapäätösten saaneiden henkilöiden tarvitsemista palveluista.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu

Kirsi Pimiä

Ylitarkastaja

Pamela Sarasmo